

ปัญหาความขัดแย้งในสังคมไทย: สื่อและการผลิตซ้ำทางความคิด และอุดมการณ์

CONFLICT IN THAI SOCIETY: MEDIA AND IDEOLOGICAL REPRODUCTION

กสทช. พลโท ดร. พิระพงษ์ มานะกิจ¹

ณัฐวรรณ อัจฉานุวัฒน์²

LT. Gen. Perapong Manakit, Ph.D.¹

Nattawan Auscharnuwat²

สำนักงานคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ
กรุงเทพฯ 10400¹

สำนักกฎหมายกระจายเสียงและโทรทัศน์ สำนักงานคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง
กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ กรุงเทพฯ 10400²

Office of the National Broadcasting and Telecommunications Commission,
Bangkok 10400 Thailand¹

Legal Broadcasting Bureau, Office of the National Broadcasting and
Telecommunications Commission, Bangkok 10400 Thailand²

Corresponding E-mail : nbtjournal@nbt.go.th

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อตรวจสอบวิเคราะห์สาเหตุแห่งปัญหาความขัดแย้งในสังคมไทย โดยมองว่ามีปัจจัยหลักจากตัวแปร 4 ประการ ได้แก่ ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคม อิทธิพลของการนำเสนอแบบเมโสโดรามาของสื่อไทยต่อการรับรู้ของประชาชน การที่สื่อใหม่เข้ามามีบทบาทสำคัญต่อการรับรู้ข้อมูลข่าวสารโดยเฉพาะกับเยาวชนคนรุ่นใหม่ และอิทธิพลของแนวคิดทฤษฎีในการวิเคราะห์สังคมไทย โดยเฉพาะแนวคิดที่วิเคราะห์ปรากฏการณ์ในเชิงโครงสร้างอำนาจของรัฐไทย โดยเน้นตัวอย่างการเคลื่อนไหวของพรรคคอมมิวนิสต์ตั้งแต่ยุคแรกเริ่มที่ส่งผลต่อทิศทางการเคลื่อนไหวทางการเมืองในปัจจุบัน แล้วจึงนำเสนอแนวทางแก้ไขปัญหาโดยมุ่งเน้นไปที่บทบาทของหน่วยงานของรัฐ โดยเจาะจงไปที่องค์กรของรัฐที่มีหน้าที่กำกับดูแลสื่อ

คำสำคัญ: ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคม เมโสโดรามา สื่อใหม่ ทฤษฎีในการวิเคราะห์สังคมไทย การเคลื่อนไหวของพรรคคอมมิวนิสต์

Abstract

This article aims to investigate and analyze the cause of the conflict in Thai society through a perspective of the four main factors attributed to the conflicts: socio-economic inequality, the impact of Thai media's melodramatic presentation on people's perception, the new media's significant role in the perception of information especially that of the new-generation population, and the influence of theories used to analyze Thai society specifically those that were used to analyze power-structural phenomena of Thai state, with a focus on examples from the Communist Party's movements since its early era which holds significant influence on the direction of the current Thai political movement. Then, a solution is proposed, focusing on the role of state organizations, specifically one responsible for media regulation.

Keywords: Socio-economic Inequality, Melodrama, New Media, Thai Societal Analysis Theories, Communist Party Movements

1. ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคม

ปัจจัยประการแรกที่เป็นรากฐานของความขัดแย้งทางการเมืองในปัจจุบัน ได้แก่ ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคม ความเหลื่อมล้ำเชิงโครงสร้างเศรษฐกิจและสังคมไทยเป็นผลพวงของแนวทางการวางแผนการพัฒนาประเทศที่ยึดหลักการพัฒนาแบบลำเอียง (Bias sector) กล่าวคือ รัฐให้ความสำคัญแก่ภาคอุตสาหกรรมมากกว่าภาคการเกษตร เน้นลงทุนทรัพยากรต่าง ๆ ไปกับการพัฒนาภาคอุตสาหกรรม โดยหวังว่าเมื่อภาคอุตสาหกรรมเจริญถึงขีดสุดแล้ว ความเจริญจะแผ่กระจายไปยังภาคส่วนอื่นๆ ตามทฤษฎี Trickle-Down Theory แต่ในขณะเดียวกันก็ไม่ได้สร้างกลไกเพื่อแบ่งกระจายการเติบโตทางเศรษฐกิจจากภาคอุตสาหกรรมไปให้ภาคส่วนอื่นๆ ได้รับประโยชน์ด้วย ดังนั้น ไม่ว่าภาคอุตสาหกรรมจะเจริญขึ้นเพียงใด ก็ไม่ก่อให้เกิดความเจริญในภาคส่วนอื่นๆ ยิ่งไปกว่านั้น การพัฒนาแบบลำเอียงดังกล่าวข้างต้น ยังเป็นโอกาสให้นายทุนในภาคอุตสาหกรรมซึ่งมีผู้เกี่ยวข้องจำนวนน้อยใช้ความได้เปรียบในการทุจริตส่วนต่างจากภาคเกษตรกรรม ซึ่งคิดเป็นส่วนใหญ่ของประเทศและยังใช้วิธีการผลิตแบบล้าหลัง ส่งผลให้ช่องว่างความเหลื่อมล้ำยิ่งกว้างขึ้น

นอกจากนี้ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคมยังมีส่วนเป็นผลพวงมาจากกระบวนการนโยบายการพัฒนาดังกล่าวไปสู่การปฏิบัติ เช่น การให้รัฐลงมาเป็นผู้เล่นแข่งขันกับเอกชนในการประกอบธุรกิจ การกำหนดโควตา ทิศทางการพัฒนา การผูกขาดการบริหารจัดการโดยรัฐผ่านเทคโนโลยี ตัวอย่างสำคัญของกรณีนี้ ได้แก่ “สำนักงานข้าว” ที่รัฐบาลไทยตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2489 เพื่อผูกขาดการส่งออกข้าว โดยสำนักงานข้าวจะรับซื้อข้าวจากชาวนาในราคาต่ำกว่าราคาตลาดโลกหลายเท่าเพื่อนำไปขายแก่ต่างประเทศ

ในราคาสูง ต่อมาภายหลังรัฐประหารปี พ.ศ. 2490 แม้จะมีการยกเลิกการผูกขาดการส่งออกข้าวและโคเวตาส่งออกไป แต่รัฐบาลก็ได้ออกมาตรการอีกหลายมาตรการที่มีลักษณะchutzโรคเกศตรกร เช่น การตั้งสำรองข้าว โดยให้เอกชนขายข้าวให้กับรัฐบาลในราคาถูก จำนวนร้อยละ 15 ของปริมาณข้าวที่จะส่งออก การยกเลิกกฎหมายกำหนดการถือครองที่ดินเพื่อการเกษตรไม่เกิน 50 ไร่ เปิดช่องให้นายทุนสะสมที่ดิน เป็นต้น (พีรพัฒน์ ตัณฑวนิช, 2561)

แม้ความเหลื่อมล้ำทางโครงสร้างเศรษฐกิจและสังคมจะมีอยู่ในประเทศไทยมาเป็นเวลานานแล้วก็ตาม เมื่อเกิดวิกฤตการระบาดของโรค COVID-19 ซึ่งส่งผลให้ประชาชนส่วนใหญ่ในประเทศต้องเปลี่ยนแปลงวิถีการดำเนินชีวิต รวมทั้งส่งผลให้รัฐต้องออกมาตรการต่าง ๆ เพื่อควบคุมการระบาด เช่น สั่งปิดสถานที่ให้บริการบางประเภท สั่งห้ามเดินทางข้ามจังหวัด สั่งให้ประชาชนต้องสวมหน้ากากอนามัยในที่สาธารณะและเว้นระยะห่างทางสังคม สั่งให้หน่วยงานต่าง ๆ ปรับใช้การทำงานจากที่พัก (Work from Home) สั่งให้ผู้ที่สงสัยว่าจะติดเชื้อกักตัวเป็นเวลาตามที่กำหนด เป็นต้น ความเหลื่อมล้ำเชิงโครงสร้างดังกล่าวยิ่งสำแดงตนให้เห็นเด่นชัด ดังจะเห็นได้จากการที่ประชากรกลุ่มฐานล่างที่มีต้นทุนทางเศรษฐกิจสังคมน้อยเป็นกลุ่มที่ได้รับผลกระทบจากการระบาดของโรค COVID-19 รุนแรงมากที่สุด ผู้ประกอบอาชีพค้าขายตามตลาดและร้านค้าข้างทาง ผู้ทำงานใช้แรงงาน และผู้ประกอบอาชีพบริการ ประสบปัญหาขาดรายได้จากมาตรการปิดสถานที่สาธารณะ ห้างสรรพสินค้า ตลาด โรงแรม และสถานบริการอื่น ๆ เพื่อควบคุมโรคระบาด ผู้อยู่อาศัยในชุมชนแออัด และผู้ทำงานใช้แรงงานที่ต้องพักอาศัยในค่ายคนงานตกเป็นกลุ่มเสี่ยงต่อการติดเชื้อและไม่สามารถปฏิบัติตามมาตรการเว้นระยะห่างทางสังคม หรือมาตรการกักตัวได้เนื่องจากสภาพที่อยู่อาศัย นอกจากนี้ ยังมีประชาชนอีกกลุ่มหนึ่งที่เป็นคนไร้บ้านอยู่ก่อน หรือต้องกลายเป็นคนไร้บ้านเนื่องจากไม่มีเงินชำระค่าเช่า ซึ่งเป็นกลุ่มเปราะบางที่นอกจากไม่สามารถปฏิบัติตามมาตรการกักตัวเนื่องจากไม่มีที่อยู่อาศัยแล้วยังมีอุปสรรคในการเข้าถึงปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิต เช่น อาหาร น้ำ เครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรค ในขณะเดียวกัน ยังมีประชาชนจำนวนมากในกลุ่มเปราะบางที่ไม่สามารถเข้าถึงมาตรการช่วยเหลือของรัฐได้ ไม่ว่าจะเป็นเงินเยียวยา หรือการจูงใจวัคซีน เนื่องจากไม่มีโทรศัพท์เคลื่อนที่และสัญญาณอินเทอร์เน็ต ไม่เข้าใจขั้นตอนในการลงทะเบียนรับสิทธิในโครงการต่าง ๆ รวมถึงไม่มีความรู้ในการใช้งานแอปพลิเคชันของรัฐที่ใช้ในการแจกจ่ายเงินเยียวยาและจูงใจวัคซีน ด้วยเหตุนี้ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งถูกเน้นให้เห็นเด่นชัดยิ่งขึ้นโดยวิกฤตการแพร่ระบาดของโรค COVID-19 จึงกลายเป็นชนวนสำคัญที่ทำให้ความไม่พอใจต่อรัฐที่สั่งสมมานานยิ่งปะทุรุนแรงขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องการจัดสรรทรัพยากรเพื่อช่วยเหลือผู้ได้รับผลกระทบกลุ่มต่าง ๆ ในช่วงวิกฤตและการกำหนดมาตรการควบคุมการระบาด

2. อิทธิพลของการนำเสนอแบบมโหรีดราม่า (Melodrama) ของสื่อไทยต่อการรับรู้ของประชาชน

ปัจจัยอีกประการหนึ่งที่เกื้อหนุนให้เกิดความขัดแย้งทางการเมืองรุนแรง เป็นผลมาจากนโยบายของรัฐที่มองธุรกิจสื่อเป็นแหล่งรายได้ของรัฐมากกว่าที่จะเป็นเครื่องมือผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม มุมมองดังกล่าวของรัฐไทยส่งผลให้สื่อโทรทัศน์ไทยต้องแบกรับภาระค่าใช้จ่ายจำนวนมาก ตั้งแต่ต้นทุนในการประมูลคลื่นความถี่ ค่าธรรมเนียมใบอนุญาต ไปจนถึงค่าใช้จ่ายในการรวมส่งสัญญาณและค่าใช้จ่ายอื่น ๆ และต้องหารายได้

จากการโฆษณาเป็นหลัก โดยที่อัตราค่าตอบแทนจากการออกอากาศโฆษณาขึ้นอยู่กับสถิติการรับชม (Ratings) ของแต่ละรายการในแต่ละช่วงเวลา ต่อมาเมื่อมีผู้ประกอบการโทรทัศน์จำนวนมากขึ้น ส่งผลให้อุตสาหกรรมสื่อโทรทัศน์ในประเทศไทยมีการแข่งขันสูงขึ้น ในขณะที่เม็ดเงินโฆษณาภายในอุตสาหกรรมสื่อมีแนวโน้มจะถูกแบ่งกระจายไปสู่สื่อโทรทัศน์ในระบบดาวเทียม โทรทัศน์ระบบเคเบิล และสื่อใหม่ ผู้ผลิตสื่อโทรทัศน์จำนวนมากจึงต้องเน้นสร้างเนื้อหาที่มีสถิติการรับชมสูงที่สุดเท่าที่จะทำได้ เพื่อรักษารายได้จากการโฆษณา สภาพการแข่งขันโดยรวมในอุตสาหกรรมสื่อดังที่กล่าวมานี้ ส่งผลให้สื่อโทรทัศน์ถูกกดดันให้ต้องสร้างเนื้อหาที่เข้าถึงง่าย ดึงดูดความสนใจของผู้ชมได้ทีละเป็นจำนวนมากและน่าติดตาม แนวโน้มดังกล่าวสะท้อนออกมาให้เห็นชัดเจนจากการที่รายการโทรทัศน์ไทยโดยเฉลี่ยแล้วมีสัดส่วนเนื้อหาที่เข้าลักษณะ “เมโลดราม่า” ในปริมาณมาก เมโลดราม่าที่จะกล่าวถึงในที่นี้มิใช่เป็นเพียงศิลปะการละครอย่างหนึ่ง แต่หมายถึงวิธีการนำเสนอที่มีลักษณะร่วมกับศิลปะการละครประเภทเมโลดราม่า ซึ่งถูกนำมาใช้ในสื่อโทรทัศน์ไทย ทั้งในรายการบันเทิงและรายการข่าวสาร Eckersley (2014) ให้คำอธิบายไว้ว่า เมโลดราม่ามีองค์ประกอบหลัก ได้แก่ การปลุกเร้าให้ผู้ชมเกิดอารมณ์รุนแรง เช่น โกรธ เกรี้ยว สงสาร ซึ่งมักจะมาควบคู่กับการแสดงอารมณ์ที่เกินจริง (Exaggeration) การแบ่งขั้วสองฝ่ายเป็นฝ่ายธรรมะกับฝ่ายอธรรม (Moral polarization) การใช้เหตุบังเอิญหรือปาฏิหาริย์เพื่อดำเนินเรื่องให้เป็นไปตามบท (Deus ex machina) โดยไม่ต้องคำนึงถึงความสมเหตุสมผล และการดำเนินเรื่องที่มีลักษณะน่าตื่นเต้น เช่น เน้นฉากต่อสู้ (Action) เน้นความรุนแรง (Sensationalism)

ตัวอย่างหนึ่งของรายการประเภทบันเทิงในสื่อโทรทัศน์ไทยที่ได้รับความนิยมแพร่หลายมาเป็นเวลานาน และมีการนำเสนอแบบเมโลดราม่า ได้แก่ ละครโทรทัศน์ ละครโทรทัศน์ไทยมักใช้การดำเนินเรื่องที่เข้าใจและเข้าถึงง่าย ไม่สลับซับซ้อน สนุกสนานตื่นเต้น มีการเร้าอารมณ์ให้ผู้ชมรู้สึกอยากติดตาม เรื่องราวที่นำเสนอมักเป็นเรื่องพื้นฐานที่ผู้ชมสามารถเชื่อมโยงเข้ากับชีวิตจริงได้ง่าย เช่น ชีวิตรัก ความขัดแย้ง การแก่งแย่งชิงดีชิงเด่น การโต้ตอบบริภาษกัน มีการแบ่งขั้วทางศีลธรรมแบบขาวดำ เน้นไปที่การต่อสู้ระหว่างธรรมะกับอธรรม (Good versus evil) ในแบบที่ถูกทำให้เรียบง่าย (Simplified) เพื่อนำไปสู่ตอนจบที่ตัวละครฝ่ายธรรมะเป็นฝ่ายชนะ ตัวละครที่ใช้ในการดำเนินเรื่องเป็นตัวละครแบบธรรมเนียมนิยม (Stock characters) และมักมีลักษณะนิสัยคงที่ตายตัว (Typed characters) (สุดารัตน์ ดิษยวรรณะ จันทราวัฒนากุล, 2551) เช่น “พระเอก” (Hero) ที่มีรูปลักษณ์ดูดีตามแบบฉบับมาตรฐานความงามของยุคสมัย มีฐานะ นิสัยดี กล้าหาญ มีเสน่ห์ มีคุณธรรม ซื่อสัตย์ “นางเอก” (Heroine) ที่มีรูปลักษณ์สวยงามตามมาตรฐานความงามของยุคสมัย มีลักษณะดีพร้อม จิตใจดี มักเป็นผู้ถูกกระทำที่ต้องอดทนต่ออุปสรรคและความยากลำบากต่าง ๆ “ตัวร้าย” (Villain) ที่ร้ายกาจหาความดีไม่ได้ รูปร่างหน้าตาไม่ดี นิสัยคดโกง ชอบข่มเหง ขี้อิจฉาริษยา คอยแต่จะกลั่นแกล้ง ขัดขวาง สร้างความยากลำบากให้แก่พระเอกนางเอกนานัปการ แต่ก็ต้องพ่ายแพ้ให้แก่ความดีของพระเอกนางเอกในตอนจบ (“องค์ประกอบของศิลปะการแสดงและศิลปะการแสดงในชีวิตประจำวัน”, 2560) กระบวนการนำเสนอเรื่องราวในละครโทรทัศน์ไทยเน้นใช้องค์ประกอบต่าง ๆ ในการถ่ายทำและการแสดงเพื่อเร้าให้ผู้ชมเกิดอารมณ์รุนแรง ไม่ว่าจะเป็นการใช้เสียงประกอบสื่อเป็นนัยให้ผู้ชมทราบ ว่า ตัวละครที่ปรากฏตัวออกมาเป็นฝ่ายธรรมะ เป็นตัวตก หรือเป็นฝ่ายอธรรม การใช้ดนตรีประกอบฉากเพื่อเน้นอารมณ์ของเรื่อง ตลอดจนการแสดงของนักแสดง เช่น พระเอกต้องมีท่าทางขึงขัง หนักแน่น

กล่าวหาญ ส่วนตัวร้ายจะต้องมีอาชญากรรมหรือการกระทำที่ผิดกฎหมาย ปึงปึง กระพืดกระพืด หรือเมื่อเป็นฝ่ายได้เปรียบก็ต้องแสดงกิริยาเย้ยหยันพระเอกนางเอกให้ผู้ชมเกิดอารมณ์เกลียดชัง เป็นต้น ลักษณะของโครงเรื่อง (Plot) ในละครไทยแบบเมโลดราม่าที่เน้นความตื่นเต้นสนุกสนานโดยไม่ต้องอิงความเป็นจริง ประกอบกับการแบ่งชั้นทางศีลธรรมเป็นขาวดำอย่างเรียบง่าย ก่อให้เกิดปัญหามากมายในด้านการปลูกฝังค่านิยม อาทิ การที่ผู้สร้างจัดให้มีฉากที่พระเอกใช้กำลังบีบบังคับทางร่างกายเป็นการแสดงความรักต่อนางเอกและนางเอกจากแรกเริ่มไม่ยินยอมกลับกลายเป็นยินยอมไปจนถึงยินยอมในที่สุด ซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่น่าจะเป็นไปได้ในความเป็นจริง แต่จัดทำขึ้นเพื่อเร้าให้ผู้ชมเกิดอารมณ์ตื่นเต้นสนุกสนานอยากติดตาม กลับกลายเป็นการปลูกฝังค่านิยมในวัฒนธรรมการข่มขืน (Rape culture) ซึ่งทำให้การล่วงละเมิดทางเพศด้วยการใช้กำลังบังคับกลายเป็นเรื่องปกติและไม่มีพิษมีภัย หรือการจัดให้มีฉากที่ตัวละครฝ่ายธรรมะใช้กำลัง หรือใช้ความรุนแรงในการแก้แค้นตัวร้าย กลับกลายเป็นการปลูกฝังค่านิยมในการสร้างความชอบธรรมให้การใช้ความรุนแรง เป็นต้น ยิ่งไปกว่านั้น การที่ผู้ชมสัมผัสกับสื่อประเภทละครโทรทัศน์ในปริมาณมากและเป็นเวลานาน ยังมีผลต่อวิธีการรับรู้และมุมมองโลกในระยะยาว กล่าวคือ การบริโภคเนื้อหาละครโทรทัศน์ที่มีลักษณะเรียบง่าย ไม่ซับซ้อน มีการแบ่งขั้วธรรมะ-อธรรมให้แบบสำเร็จรูป และมีตัวละครแบบดีชั่วสุดโต่งตายตัวแยกจากกันได้ชัดเจน ในปริมาณมากติดต่อกับเป็นเวลานานสามารถส่งผลให้ผู้ชมเกิดความเคยชินกับการมองสิ่งต่าง ๆ เป็นขาวดำสุดโต่ง มีความอดทนต่ำลงในการรับและประมวลผลที่มีความละเอียดซับซ้อน และมีแนวโน้มสูงขึ้นที่จะด่วนตัดสินในเชิงศีลธรรมแบบดีชั่วสุดโต่งโดยไม่ตั้งข้อสงสัย

นอกจากสื่อบันเทิงแล้ว วิธีการนำเสนอแบบเมโลดราม่ายังถูกนำมาใช้ในรายการประเภทข่าว (News) รวมไปถึงรายการกึ่งข่าวสารกึ่งบันเทิง (Infotainment) เช่น รายการประเภทเล่าข่าว คุ้ยข่าว หรือข่าวบุคคล ในวงการบันเทิงอีกด้วย ต่างจากละครโทรทัศน์ รายการข่าวในสื่อโทรทัศน์ไทยไม่ได้ปลูกเร้าอารมณ์ของผู้ชมโดยใช้เทคนิคการแสดงหรือการถ่ายทำ แต่อาศัยการเลือกเนื้อหาข่าวมานำเสนอ เช่น เลือกนำเสนอข่าวที่น่าจะก่อให้เกิดปฏิกิริยาทางอารมณ์ในกลุ่มผู้ชม เช่น ข่าวฆาตกรรม ข่าวข่มขืน ข่าวที่มีภาพสยดสยอง และอาศัยลีลาการอ่านข่าวของผู้ประกาศข่าวหรือพิธีกรดำเนินรายการ เช่น น้ำเสียง สีหน้า การเน้นคำ เพื่อให้ผู้ฟังเกิดอารมณ์ความรู้สึกรุนแรง เช่น โกรธ กลัว เศร้าสลด ตื่นเต้น เกลียดชัง เป็นต้น รวมไปถึงการเลือกบุคคลในการสัมภาษณ์ และการเลือกใช้คำถามในการสัมภาษณ์เพื่อกระตุ้นให้ผู้ถูกสัมภาษณ์เกิดอารมณ์รุนแรง ตัวอย่างที่พบเห็นได้ทั่วไปของการนำเสนอข่าวที่มุ่งเน้นแต่การปลูกเร้าให้ผู้ชมเกิดอารมณ์รุนแรง ได้แก่ การสัมภาษณ์ญาติหรือบุคคลใกล้ชิดของผู้ตายในข่าวฆาตกรรมสะเทือนขวัญ สัมภาษณ์บุคคลใกล้ชิดผู้ตายในเหตุการณ์โศกนาฏกรรม หรือสัมภาษณ์ผู้เสียหายหรือบุคคลใกล้ชิดของผู้เสียหายในคดีข่มขืน ด้วยคำถามว่า “รู้สึกอย่างไร” การที่พิธีกรเชิญบุคคลในวงการบันเทิงมาเป็นแขกในรายการ เพื่อให้เล่าเรื่องของตนตั้งแต่เรื่องชีวิตรักไปจนถึงเรื่องพฤติกรรมทางเพศโดยละเอียด ประกอบกับการใช้ลีลาการถาม น้ำเสียง และท่าทางตื่นเต้น ประหลาดใจ เพื่อให้ผู้ชมอยากติดตาม เป็นต้น นอกจากการใช้ลีลาและวิธีนำเสนอของผู้ดำเนินรายการแล้ว ในปัจจุบันยังมีการนำเทคโนโลยีสร้างภาพเคลื่อนไหว (Animated computer-generated imagery) มาใช้ผลิตสื่อประกอบการนำเสนอรายการข่าวเพื่อสร้างความน่าติดตาม น่าติดตาม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในข่าวที่เป็นที่สนใจของสังคมแต่ไม่สามารถนำภาพนิ่ง หรือภาพเคลื่อนไหวจากเหตุการณ์จริงมาเผยแพร่ได้ เช่น แสดงภาพจำลองกลุ่มผู้กระทำความผิดร่วมกันจับแขนขาผู้เสียหายในข่าว

เข้มขึ้น แสดงภาพคนร้ายกำลังยิงปืนใส่ชาวบ้านที่ผ่านไปมาจากบนรถยนต์ในข่าวกราดยิง หรือแสดงขั้นตอนการฆ่าและการซ่อนอำพรางศพในข่าวฆาตกรรมสะเทือนขวัญ เป็นต้น นอกจากนี้ แม้รายการประเภทข่าวสารจะเป็นการถ่ายทอดเรื่องราวของความจริง ๆ ที่เป็นมนุษย์ มิใช่ตัวละครชาวตำบลธรรมดาแบบธรรมเนียมนิยมที่มีความดีพร้อมหรือร้ายกาจในทุกด้าน แต่ก็มีสื่อจำนวนมากที่เลือกนำเสนอบุคคลที่เกี่ยวข้องในข่าวให้มีความคล้ายคลึงกับตัวละครในบทละครโทรทัศน์ โดยการสร้างบทบาท (Label) ของผู้เกี่ยวข้องแต่ละฝ่ายแบบเรียบง่ายเพื่อให้ง่ายต่อการจดจำและน่าติดตาม เช่น “เหยื่อ” “ผู้ร้าย” “คนด้อยโอกาส” และวางกรอบเรื่อง (Framing) ในลักษณะด่วนพิพากษาไปก่อนว่า ฝ่ายใดเป็นฝ่ายผิด หรือฝ่ายใดเป็นผู้เสียหาย แม้กระทั่งในกรณีที่ยังไม่มีผลการสืบสวนเป็นที่ยุติหรือยังไม่ได้ข้อสรุป ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดเจนของวิธีการนำเสนอดังกล่าว ได้แก่ กรณี “ลุงพล” ซึ่งตกเป็นผู้ต้องสงสัยในคดีฆาตกรรมเด็กหญิงอายุ 3 ปี ที่จังหวัดมุกดาหาร (รู้จักกันแพร่หลายในชื่อ “คดีน้องชมพู่”) ในขณะที่ยังไม่ได้ข้อสรุปว่าผู้ใดเป็นคนร้าย สื่อหลายสำนักกลับเข้าไปสัมภาษณ์ลุงพลให้ยืนยันความบริสุทธิ์ของตน ภาพและเรื่องราวของลุงพลในฐานะ “ผู้บริสุทธิ์ที่ถูกใส่ความ” ถูกนำเสนอเพื่อปลุกเร้าให้เกิดความสงสัยเห็นใจ เกิดเป็นกระแสโด่งดังอยู่ระยะหนึ่งจนมีผู้บริจาคทรัพย์สินให้แก่ลุงพลเพื่อเป็นกำลังใจเป็นจำนวนมาก เมื่อเกิดกระแสเชื่อว่าลุงพลเป็นผู้บริสุทธิ์ จนได้รับความสนใจมากเข้าก็มีสื่อเข้าไปสัมภาษณ์ในเรื่องส่วนตัวที่ไม่เกี่ยวข้องกับคดีฆาตกรรม เช่น งานอดิเรก สัตว์เลี้ยง ฯลฯ ในทำนองยกย่องให้เป็นดารา ทั้งนี้ การนำเสนอข่าวโดยให้นิยามบทบาทของผู้เกี่ยวข้องไว้ล่วงหน้าสำเร็จรูป เช่น “เหยื่อ” “ผู้เคราะห์ร้าย” “ผู้บริสุทธิ์” นอกจากจะไม่เอื้ออำนวยให้ผู้ชมเกิดทักษะในการคิดวิเคราะห์แล้วยังสนับสนุนให้ด่วนตัดสินบุคคลหรือเหตุการณ์ต่าง ๆ โดยผิวเผินและปราศจากข้อมูลอีกด้วย

กล่าวโดยสรุป สื่อบันเทิงและรายการข่าวในโทรทัศน์ซึ่งใช้วิธีนำเสนอแบบเหมือละครดรามามีแนวโน้มส่งผลให้ผู้ชมที่บริโภคสื่อประเภทดังกล่าวต่อเนื่องเป็นเวลานาน มีความอดทนต่ำลงในการรับและประมวลสารที่มีรายละเอียดปลีกย่อยและมีความซับซ้อน ตัดสินบุคคลหรือเหตุการณ์แบบเด็ดขาด (Absolute) โดยไม่วิเคราะห์และไม่พิจารณาถึงแง่มุมต่าง ๆ ที่แตกต่างกัน มีแนวโน้มที่จะให้ความนิยมชมชอบในตัวบุคคลแบบสุดโต่งโดยไม่คำนึงถึงเหตุผลและไม่ตั้งคำถาม สภาวะดังกล่าวทำให้ความนิยมในตัวบุคคลแบบสุดโต่งนี้สามารถถูกเข้าแย่งยึด (Hijack) โดยฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งได้ง่ายด้วยการใช้เรื่องเล่า (Narratives) ที่มีลักษณะปลุกเร้าให้เกิดอารมณ์ความรู้สึกและมีการระบุตัวบุคคลที่เป็นตัวแทนของ “ความดี” และ “ความชั่ว” ชัดเจน เมื่อผู้รับสารรับเอาเรื่องเล่าดังกล่าวเป็นข้อเท็จจริงตามความเชื่อของตนแล้วก็ยากที่จะเปลี่ยนแปลงความเชื่อนั้นได้ ดังนั้น การที่วิธีคิดแบบชาวตำบลสุดโต่งยังคงถูกผลิตซ้ำอย่างต่อเนื่องในสังคมไทยผ่านสื่อ จึงเป็นปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่งที่เอื้ออำนวยให้เกิดความขัดแย้งทางการเมืองรุนแรงได้

3. การที่สื่อใหม่ก้าวเข้ามามีบทบาทสำคัญในการเผยแพร่และรับรู้ข้อมูลข่าวสารในสังคมไทย

ในช่วงวิกฤตการระบาดของโรค COVID-19 ประชาชนส่วนใหญ่ในประเทศไทยใช้เวลาอยู่ในที่พักอาศัยมากขึ้น ไม่ว่าจะด้วยไม่สามารถออกไปทำงานตามปกติได้ก็ดี ด้วยที่ทำงานกำหนดให้ปฏิบัติงานจากในที่พำนักก็ดี หรือด้วยเป็นผู้ป่วยหรือผู้มีความเสี่ยงติดเชื้อต้องกักตัวในที่พำนักก็ดี ส่งผลให้อัตราการรับชม

สื่อโทรทัศน์และใช้อินเทอร์เน็ตสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ ทั้งนี้ ด้วยลักษณะของสื่ออินเทอร์เน็ตโดยเฉพาะอย่างยิ่งสื่อสังคมออนไลน์ที่มีลักษณะสามารถปฏิสัมพันธ์ได้ตอบโต้ (Interactive) และมีความรวดเร็ว สื่อสังคมออนไลน์ได้กลายเป็นช่องทางสำคัญช่องทางหนึ่งในการเผยแพร่และรับรู้ข้อมูลข่าวสารในช่วงวิกฤตการณ์ระบาดของโรค COVID-19 ปรากฏการณ์ดังกล่าวส่งผลต่อทั้งฝ่ายรัฐเองและฝ่ายประชาชนดังจะกล่าวต่อไปนี้

3.1 ในด้านของประชาชน เมื่อสื่อใหม่กลายเป็นช่องทางสำคัญในการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร ด้วยลักษณะของสื่อใหม่ที่รวดเร็ว ไร้ตัวตน ตรวจสอบหาแหล่งที่มาของข้อมูลได้ยาก ส่งผลให้ข้อมูลเท็จ (False information) ถูกส่งต่อและแพร่กระจายได้อย่างรวดเร็ว ไม่ว่าจะเป็นข้อมูลเท็จที่เกิดขึ้นโดยจงใจหลอกลวง (Intentionally deceptive) บทความที่ใช้ข้อความพาดหัวดึงดูดความสนใจ เพื่อล่อลวงให้คลิกเข้าไปอ่าน (Clickbait) เรื่องเท็จที่เขียนขึ้นเพื่อเสียดสี (Satire) หรือแต่งขึ้นเป็นการล้อเลียน (Parody) โฆษณาชวนเชื่อ (Propaganda) เพื่อชักจูงผู้รับสารให้เข้าใจผิดหรือเกิดอคติเกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่งเพื่อผลประโยชน์ทางการเมือง การทำข่าวที่ขาดมาตรฐาน (Sloppy journalism) โดยอาศัยข้อมูลจากแหล่งที่ไม่น่าเชื่อถือ หรือตรวจสอบไม่ได้ ไม่มีการอ้างอิง หรือให้ข้อมูลไม่ถูกต้อง ไปจนถึงการใช้ข้อความพาดหัวโดยมีเจตนาทำให้เข้าใจผิด (Misleading headlines) (“Explained: What is False Information (Fake News)?”, 2018) ข้อมูลเท็จเหล่านี้ หากเป็นเรื่องเกี่ยวกับโรค COVID-19 ก็ก่อให้เกิดความตื่นตระหนก วิตกกังวล และอาจทำให้ประชาชนมีความเข้าใจผิดเกี่ยวกับแนวทางปฏิบัติตนเพื่อลดความเสี่ยงในการติดเชื้อและวิธีการดูแลรักษาผู้ป่วย ดังจะเห็นได้จากกรณีมีผู้นำรูปภาพของผู้ป่วยโรคลมชักที่นอนหมดสติที่พื้น ไปรวมกับภาพผู้เสียชีวิตรายอื่น ๆ ในข่าวผู้เสียชีวิตจากโรค COVID-19 หรือกรณีมีผู้โพสต์ข้อความว่ามีการค้นพบเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 สายพันธุ์ประเทศไทย รวมถึงการโพสต์ว่ามีการค้นพบวิธีป้องกันการติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ด้วยการดื่มน้ำต้มกระชายดำ และหากเป็นเรื่องเกี่ยวกับการเมือง ก็ส่งผลให้ความอึดอัดไม่พอใจของแต่ละฝ่ายต่อฝ่ายตรงข้ามทางการเมืองยิ่งรุนแรงยิ่งขึ้น ในประเด็นการเมืองนั้น เนื่องจากสื่อใหม่เปิดพื้นที่ให้ทุกคนสามารถเป็นสื่อได้ จึงมีการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารในปริมาณมาก กลั่นกรองได้ยาก การแข่งขันกันดึงดูดความสนใจของผู้รับสาร ส่งผลให้ผู้ส่งสารมีแนวโน้มที่จะใช้ประทุษวาจาสร้างความเกลียดชัง (Hate speech) รุนแรง สร้างความสับสนและตึงเครียดในสังคมจนแทบจะแยกข้างกัน พื้นที่สื่อใหม่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสื่อสังคมออนไลน์ จึงกลายเป็นพื้นที่ล่อแหลมต่อการกระทบกระทั่งระหว่างผู้เห็นต่างทางการเมือง

3.2 ในส่วนของภาครัฐ ในช่วงเวลาที่สื่อใหม่กลายเป็นช่องทางสำคัญในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร จนแม้กระทั่งสื่อกระแสหลักหลายสำนัก ก็หันมาปรับใช้สื่อใหม่ควบคู่ไปกับการนำเสนอข่าวในช่องทางดั้งเดิม การเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารได้ตอบกันผ่านสื่อใหม่เกิดขึ้นโดยรวดเร็ว กว่าเดิมมาก ผู้ส่งสารแต่ละฝ่ายทั้งที่เป็นสื่อกระแสหลักและที่เป็นประชาชนผู้ใช้งานสื่อสังคมออนไลน์ต่างแข่งขันกันส่งสารทั้งที่เป็นข้อเท็จจริงและข้อคิดเห็นไปยังผู้รับ รัฐบาลซึ่งมีหน้าที่

ให้ข้อมูลแก่ประชาชนเกี่ยวกับมาตรการต่าง ๆ ในช่วงวิกฤตโรคระบาดจึงอยู่ภายใต้แรงกดดันที่จะต้องสื่อสารให้รวดเร็วทันทั่วถึง อย่างไรก็ตามการที่รัฐเลือกสื่อสารให้เร็วขึ้นเพื่อให้ทันกับผู้ส่งสารฝ่ายอื่น ๆ ยังมีข้อจำกัดอยู่มาก ข้อจำกัดประการสำคัญ ได้แก่ การที่ความรวดเร็วดังกล่าวมักต้องแลกด้วยคุณภาพในการสื่อสารที่ลดลง ส่งผลให้บางครั้งสารที่สื่อออกมาโดยหน่วยงานของรัฐเกิดขัดแย้งกันเอง สร้างความสับสนแก่ประชาชน และหลายครั้งที่มีลักษณะเป็นไปในเชิงกล่าวโทษ คัดโทษ ตำหนิประชาชน การสื่อสารที่มีลักษณะเช่นนี้นอกจากไม่สร้างความเชื่อมั่นต่อวิธีการบริหารจัดการของภาครัฐแล้ว ยังก่อให้เกิดความเข้าใจผิดได้ง่าย และสร้างความไม่พอใจต่อภาครัฐอีกด้วย สถานการณ์ดังกล่าวส่งผลให้ประชาชนจำนวนมากมีความเชื่อมั่นต่อรัฐน้อยลง และมีความไม่พอใจมากขึ้น ภาวะขาดความเชื่อมั่นและไม่ไว้วางใจในรัฐบาลนอกจากจะส่งผลกระทบต่อความร่วมมือของประชาชนในการปฏิบัติตามมาตรการต่าง ๆ ของรัฐแล้วยังส่งผลให้ประชาชนมีความประมาทต่อเรื่องเล่าที่พ้องต้องกับความรู้สึกไม่พอใจของตนที่มีต่อรัฐ ไม่ว่าจะเป็นความจริงหรือไม่ สภาพการณ์ดังกล่าว เป็นมิติการเมืองที่เจ้าหน้าที่ทำงานลำบาก มีกล้องอยู่ทุกที่ การที่รัฐไม่ใช่ความรุนแรงและอยู่ภายใต้กฎหมายเป็นข้อดี แต่สื่อของเอกชนระดับบุคคลก็อาจจะตีความแบบลำเอียงในหลายเหตุการณ์

- 3.3 สื่อใหม่กลายเป็นพื้นที่ซึ่งเอื้ออำนวยให้มีการนำโรค COVID-19 ซึ่งเป็นเหตุวิกฤตในระดับนานาชาติ มาใช้ประโยชน์ในทางการเมืองโดยการเผยแพร่เรื่องเล่าเกี่ยวกับการบริหารจัดการและการจัดสรรทรัพยากรที่เกี่ยวข้องกับวิกฤตโรคระบาดเพื่อใช้โจมตีฝ่ายตรงข้ามทางการเมือง เช่น การเลือกซื้อวัคซีน กระบวนการจัดหาหน้ากากอนามัยและชุดตรวจโรค เป็นต้น

ผลจากสื่อใหม่ทั้งสามประการดังกล่าวข้างต้นเมื่อนำมาพิจารณาประกอบกันแล้วจึงเห็นได้ว่าช่วงเวลาดังกล่าวเป็นช่วงเวลาที่มีความประมาทต่อการให้ข้อมูลเท็จ (Misinformation) และเรื่องเล่าสูงเนื่องจากสื่อสังคมออนไลน์เปิดพื้นที่ให้หลากหลายฝ่าย สามารถแข่งขันกันสื่อสารเรื่องเล่า (Competing narratives) ที่สนับสนุนวาระของตนไปยังประชาชนได้ ในขณะที่คุณภาพในการสื่อสารของรัฐ ถูกจำกัดด้วยเงื่อนไขด้านเวลาและคุณภาพ ส่วนประชาชนผู้รับสารเอง ก็อยู่ในภาวะที่ขาดความไว้วางใจและไม่พอใจต่อรัฐ ความไม่เชื่อมั่นและความไม่พอใจสิ่งสมนี้ เป็นปัจจัยสำคัญที่เอื้ออำนวยให้เกิดความขัดแย้งทางการเมืองเป็นอย่างยิ่ง

4. ปัญหาแนวทางวิเคราะห์สังคมไทย: อิทธิพลของแนวคิดคอมมิวนิสต์ยุคแรกต่อการเคลื่อนไหวทางการเมืองในปัจจุบัน

แนวคิดและการวิเคราะห์สังคมไทยที่ดำรงอยู่และเป็นแกนนำในการเคลื่อนไหวทางสังคมตั้งแต่ยุคที่มีพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย (พคท.) และเป็นแนวคิดสำคัญที่มีบทบาทสำคัญในการผลักดันและชี้นำการปฏิวัติสังคมที่สำคัญมีอยู่ 2 แนวคิด ได้แก่

4.1 แนวทฤษฎีกึ่งเมืองขึ้นกึ่งศักดินา (Semi-feudalism, Semi-colonialism) ของอริยณูพรหมขมพู ภาพรวมของแนวคิดนี้ วิเคราะห์ว่า ปัญหาในสังคมไทยอยู่ที่สภาพการรุกรานของจักรวรรดินิยม ทำให้รัฐไทยมีสภาพเป็นกึ่งเมืองขึ้น กล่าวคือ แม้ยังมีเอกราชในทางนิตินัย แต่ก็ไม่ได้มีอิสระทางการเมืองและทางเศรษฐกิจอย่างแท้จริง ต้องพึ่งพิงทุนและเทคโนโลยีหรือวิธีการผลิตจากต่างชาติ ส่วนสภาพกึ่งศักดินานี้เกิดจากอริยณูมองข้อเท็จจริงที่ว่า แม้รัฐไทยจะไม่มีผู้ปกครองที่เป็นศักดินา และมีการเลิกทาสไปตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 แล้วก็ตาม แต่ศักดินายังมีความสำคัญต่อเศรษฐกิจการเมือง เพราะชนชั้นศักดินายังควบคุมที่ดินซึ่งเป็นปัจจัยการผลิตอยู่ต่อไป (ทรงชัย ณ ยะลา, 2524) รวมความแล้ว ผู้ที่ถือทฤษฎีนี้จึงมองว่า ศัตรูของประชาชนและปัญหาของสังคมไทย ได้แก่ กลุ่มอิทธิพลจากต่างชาติที่คุกคามเศรษฐกิจการเมือง วัฒนธรรมของประเทศไทย และกลุ่มชนชั้นศักดินาผู้ถือครองที่ดินซึ่งมีพระมหากษัตริย์หรือพระเจ้าแผ่นดินเป็นประมุข ผู้ที่เห็นตามทฤษฎีนี้จึงมีมุมมองในลักษณะต่อต้านกลุ่มต่างชาติและต่อต้านสถาบันพระมหากษัตริย์ ซึ่งเป็นอิทธิพลทางความคิดที่ได้มาจากสภาพการณ์ในประเทศจีนในสมัยสงครามกลางเมืองระหว่างก๊กหมิ่นตั๋งและคอมมิวนิสต์ภายใต้การนำของเหมาเจ๋อตง ซึ่งทรงชัย ณ ยะลา (2524) ได้อธิบายโดยอ้างอิงข้อเขียนของเหมาและสหาย ซึ่งได้วิเคราะห์สภาพเศรษฐกิจสังคมจีนไว้ว่า วิธีการผลิตแบบเศรษฐกิจธรรมชาติ คือ การผลิตเพื่อใช้เองในสมัยศักดินาถูกทำลายลงไป แต่ระบบขูดรีดแบบศักดินา อันได้แก่ การขูดรีดที่ชนชั้นเจ้าที่ดินกระทำต่อชาวนายังคงอยู่ และประชาชนเข้ากับการขูดรีดของนายทุนและนายหน้า ทุนนิยมของชาติจีนเองมีการพัฒนาไปบ้าง แต่ยังไม่เป็นรูปแบบหลักในเศรษฐกิจสังคมของจีน ทุนนิยมชาติจีนยังคงอ่อนแอ และส่วนใหญ่มีความสัมพันธ์กับจักรวรรดินิยมต่างประเทศและศักดินานิยม อำนาจสมบูรณ์ญาสิทธิราชย์ของพระเจ้าจักรวรรดิจีนและพวกเจ้าขุนมูลนายถูกโค่นลง แต่ก็ถูกแทนที่ด้วยการปกครองแบบขุนศึกและขุนนางของชนชั้นเจ้าที่ดิน ซึ่งต่อมาถูกแทนที่ด้วยเผด็จการพันธมิตรระหว่างชนชั้นเจ้าที่ดินกับชนชั้นนายทุนใหญ่ จักรวรรดินิยมของญี่ปุ่นกุมทั้งการคลัง เศรษฐกิจ การเมือง การทหารของจีน ส่วนในเขตเช่าที่เป็นพื้นที่ยึดครองนั้นจักรวรรดินิยมญี่ปุ่นครอบครองทุกอย่างแต่ผู้เดียว การที่จีนมีดินแดนกว้างใหญ่และอยู่ใต้การปกครองหรือกึ่งการปกครองของจักรวรรดินิยมหลายประเทศด้วยกัน ประกอบกับภาวะที่ไม่เป็นเอกภาพมาช้านาน ส่งผลให้การพัฒนาเศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรมของจีนไม่สม่ำเสมออย่างยิ่ง ประชากรจีนซึ่งถูกกดขี่ถึงสองชั้นโดยจักรวรรดินิยมและศักดินานิยม จึงอดอยาก ยากจนข้นแค้น และไม่มีสิทธิทางการเมืองใดๆ เหล่านี้คือลักษณะพิเศษของสังคมจีนที่เป็นกึ่งเมืองขึ้นกึ่งศักดินา อย่างไรก็ตาม กลุ่ม พคท. ที่เคลื่อนไหวปฏิบัติการอยู่ในเมืองไทย ใช้ธรรมาภิบาลทางความคิดบนทฤษฎีกึ่งเมืองขึ้นกึ่งศักดินาเป็นหลักอย่างต่อเนื่องมาตลอดตั้งแต่ ค.ศ. 1960-1970 (พ.ศ. 2503-2513) เป็นต้นมา (มุกิตา เจริญสุข, 2562)

4.2 กลุ่มแนวคิดทุนนิยมพึ่งพาด้วยพัฒนา (Dependent and underdeveloped capitalism) ซึ่ง ทรงชัย ณ ยะลา (2524) ได้นำมาใช้วิพากษ์แนวคิดของอริยณู โดยกล่าวว่า การที่อริยณู

กล่าวว่า ไทยตกเป็นกึ่งเมืองขึ้นกึ่งศักดินาตั้งแต่ทำสนธิสัญญาเบาว์ริงกับอังกฤษในปี ค.ศ. 1855 (พ.ศ. 2398) “เนื่องด้วยความอ่อนแอของชนชั้นปกครองในสมัยนั้น และภายใต้การชู้ฉวยของจักรวรรดินิยมอังกฤษ...” ขาดตกข้อเท็จจริงที่ว่าพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าฯ เองก็ประสงค์จะติดต่อกับโลกตะวันตกอยู่แล้ว ด้วยมันพระทัยว่าสยามจะได้ประโยชน์จากการสัมพันธ์กับชาติตะวันตกให้ใกล้ชิดกว่าที่เป็นมา นอกจากนี้ ทรงซัดยั้งตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับสภาพที่อริยัญญ์เรียกว่า “กึ่งเมืองขึ้น” ว่าเป็นการนำศัพท์ของจีนมาใช้โดยไม่ถูกต้อง เพราะลักษณะเด่นอันหนึ่งที่ทำให้จีนเป็น “กึ่งเมืองขึ้น” ได้แก่ “เขตเช่า” หรือดินแดนบางส่วนในเมืองท่าต่าง ๆ ของจีนที่มหาอำนาจจักรวรรดินิยมได้ควบคุมและแบ่งเอาดินแดนส่วนหนึ่งมาเป็นเขตเช่าที่ตนปกครองโดยตรงประหนึ่งว่าเป็นดินแดนของประเทศตน ไม่ว่า การทหาร การตำรวจ การศาล การภาษี ฯลฯ ซึ่งอยู่เหนือระบอบบริหารและระบอบกฎหมายของจีน มีลักษณะเป็น “รัฐซ้อนรัฐ” ซึ่งไม่มีในกรณีของไทย นอกจากนี้ ทรงซัดยั้งวิพากษ์แนวคิดของอริยัญญ์ที่ว่า การรุกเข้ามาของลัทธิทุนนิยมในชนบททำให้การชู้ฉวย และความสัมพันธ์การผลิตเปลี่ยนจากศักดินาล้วน ๆ มาเป็นแบบ “ศักดินา” ผสม “กึ่งศักดินา” ว่าเป็นแนวคิดที่สร้างความสับสนคลุมเครือ ทำให้ไม่สามารถบอกได้ว่าในที่สุดแล้ว ความสัมพันธ์หรือวิธีการผลิตหลักของไทยในช่วงเวลาดังกล่าวเป็นแบบใดกันแน่ ในประเด็นดังกล่าว ทรงซัดยั้งนำข้อคิดทางทฤษฎีอันพัฒนามาจาก “วิวาทะระหว่างต๊อบกับชวีซี” มาอธิบายว่า ในการดูวิธีการผลิตและความสัมพันธ์การผลิตของสังคมว่าเป็นแบบใด ต้องดูว่าชนชั้นอันเป็นตัวแทนของวิถีและความสัมพันธ์ทางการผลิตแบบนั้น ๆ ครอบครองอำนาจทางการเมืองหรือไม่ ดังนี้ หากในยุคของเหมาอำนาจของราชวงศ์จีนและเจ้าขุนมูลนายถูกโค่นล้มไปแล้วด้วยการปฏิวัติประชาธิปไตยของซุนยัตเซ็น วิถีและความสัมพันธ์ทางการผลิตแบบศักดินาย่อมไม่สามารถดำรงฐานะครอบงำอยู่ได้ สิ่งที่เกิดขึ้นในจีนระยะที่เหมาและสหายกล่าวถึง แท้จริงแล้วคือวิธีการผลิตแบบศักดินาเสื่อมลงในฐานะวิธีการผลิตหลักของสังคมในปลายสมัยราชวงศ์เซ็ง วิธีการผลิตแบบทุนนิยมที่พัฒนาขึ้นมาหลังสงครามฝิ่นด้วยฝีมือทุนจักรวรรดินิยม กำลังจะเข้าครอบงำในฐานะวิธีการผลิตหลัก แต่อำนาจสมบูรณ์ญาสิทธิราชย์ของราชวงศ์เซ็งไม่เหมาะสม หรือพยายามยับยั้ง ความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวจึงต้องถูกล้มล้าง กลายเป็นเหตุผลหนึ่งให้มีการปฏิวัติประชาธิปไตยของซุนยัตเซ็น ดังนั้น วิธีการผลิตหลักที่ครอบงำสังคมจีนภายหลังการปฏิวัติประชาธิปไตยของซุนยัตเซ็น จึงเป็นวิธีการผลิตแบบทุนนิยม อย่างไรก็ดี การพัฒนาอุตสาหกรรม หรือการผลิตแบบทุนนิยมในยุคดังกล่าวเกิดขึ้นเป็นเพียงส่วนน้อยของจีน ในภาคอุตสาหกรรมหรือชนบทยังคงเป็นการผลิตแบบเก่าถึงร้อยละ 90 เพียงแต่วิธีการผลิตหลักคือทุนนิยมเพียงร้อยละ 10 นั้น เป็นฝ่ายครอบงำวิธีการผลิตอีกร้อยละ 90 ทั้งนี้มีสาเหตุมาจากการที่ระบบเศรษฐกิจอันล้ำหลังของจีนถูกดึงเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจของโลกที่ถูกครอบงำด้วยระบอบทุนนิยมสากล การครอบงำนี้ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทางเศรษฐกิจและสังคมของจีน เกิดการดูดซับส่วนเกินจากภาคชนบทอันล้ำหลังที่เป็นร้อยละ 90 ของจีน ผ่านกลไกตลาดหรือการแลกเปลี่ยนอันไม่เป็นธรรมระหว่างภาคเกษตรกรรมกับภาคอุตสาหกรรมของระบอบทุนนิยม ทรงซัด

มองข้อเท็จจริงของสังคมไทยแล้วจึงปฏิเสธว่าแนวคิดของไทยไม่สามารถไปเปรียบเทียบกับกรณีของจีนได้ ในการปรับข้อวิเคราะห์เข้ากับสภาพสังคมไทย ทรงชัย ณ ยะลา (2524) อธิบายความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจสังคมของไทยหลัง ค.ศ. 1855 (พ.ศ. 2398) ว่า เศรษฐกิจธรรมชาติของไทยกลายเป็นเศรษฐกิจสินค้าและเศรษฐกิจเงินตรา เกษตรกรรมของไทยถูกดึงเข้าสู่วงจรของทุนนิยมของโลก ข้าวอันเป็นผลผลิตหลักของไทยถูกส่งไปเลี้ยงแรงงานพื้นเมืองในประเทศเมืองขึ้นของจักรวรรดินิยมอังกฤษ จึงต้องถือว่าแม้ภาคเกษตรกรรมของไทยยังไม่เปลี่ยนการผลิตเป็นแบบทุนนิยม แต่ก็ขึ้นต่อและถูกครอบงำด้วยวิธีการผลิตแบบทุนนิยมของโลกโดยตรง การครอบงำนี้ดำเนินไปได้ด้วยความร่วมมือของนายทุนพาณิชย์จีน ซึ่งมีบทบาทเป็นนายหน้าของจักรวรรดินิยม ผ่านการแลกเปลี่ยนอันไม่เป็นธรรม ส่วนในภาคอุตสาหกรรม วิธีการผลิตแบบทุนนิยมก็เข้ายึดครองการผลิตโดยตรง เช่น ป่าไม้ เหมืองแร่ ยางพารา แม้ทุนนิยมแห่งชาติจะไม่เจริญ แต่ระบบทุนนิยมโดยทั่วไปในฐานะวิธีการผลิตเจริญขึ้นด้วยฝีมือของทุนตะวันตกและพาณิชย์เชื้อสายจีน เกิดเป็นระบบที่เรียกว่าทุนนิยมพึ่งพาอาศัยพัฒนา

ดังนั้น หากถือแนวทฤษฎีกลุ่มนี้ พรรคคอมมิวนิสต์ไทยจึงได้เปลี่ยนแนวทางการวิเคราะห์วิธีการผลิตของไทยเสียใหม่ ว่าสังคมไทยเป็นแบบทุนนิยมพึ่งพาอาศัยพัฒนา มองว่าศัตรูของชาติเป็นทุนนอกที่มีลักษณะครอบงำกับทุนในที่ด้อยพัฒนา ต้องพึ่งพาทุนนอก จะเห็นได้ว่าสถาบันกษัตริย์หายไปจากตัวแปรปัญหา ซึ่งตลอดระยะเวลาที่ พคท. ใช้ทฤษฎีที่สองจัดการกับปัญหามาจนกระทั่งปลายยุคสงครามเย็น ก็ได้ถ้อยที่ถ้อยอาศัยไม่มองว่าเจ้าเป็นปัญหา และถึงแม้ฝ่ายใดต้องการจะสร้างความเปลี่ยนแปลงใด ๆ ต่อสถาบันก็ตาม จะต้องพบกับข้อเท็จจริงในสังคมที่สถาบันพระมหากษัตริย์โดยเฉพาะอย่างยิ่งรัชกาลที่ 9 ทรงครองราชย์มายาวนาน มีโครงการช่วยเหลือประชาชนที่ยากจนทุกพื้นที่มาตลอด แม้กระทั่งคำสัมภาษณ์ของพระองค์ที่มีต่อสื่อต่างประเทศก็ยังไม่ได้แยกว่า พคท. เป็นศัตรู ยังมองว่า พคท. ก็คือคนไทยอีกกลุ่มหนึ่ง ศัตรูของรัฐไทยคือความยากจน เป็นต้น ประสบการณ์ของ พคท. ในการต่อสู้เพื่อปฏิวัติสังคมไทยจึงไม่ถูกรังเกียจจากสังคมเท่าใดนัก และไม่ได้ทำอันตรายต่อสถาบัน จึงได้รับการยอมรับมากกว่าแนวคิดแรก

พ้นจากยุคพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย ฝ่ายรัฐก็ปรับยุทธศาสตร์ในการแก้ปัญหาเรื่องดังกล่าวโดยมองว่าปัญหาของพรรคคอมมิวนิสต์ตรงประเด็นที่สำคัญเป็นเรื่องปัจจัยภายในมากกว่ามีผู้กรรณจากภายนอก (พรรคคอมมิวนิสต์สากล) เข้ามากรรณ การปรับกระบวนคิดว่าประเด็นปัญหาอยู่ที่ภายในก็ให้คำนิยามว่าเป็นเพราะเกิดการพัฒนายกให้เกิดความเหลื่อมล้ำ (Uneven development) ทำให้กลุ่มคนชายขอบเสียโอกาส อ่อนแอ จนท้ายที่สุดเข้าไปรวมกับ พคท. ดังนั้น ในการแก้ปัญหาหลักที่สุดของไทยคือต้องการแก้ปัญหาความยากจน ความเหลื่อมล้ำ ให้คนชนบทมีสภาพความเป็นอยู่ที่ดี ส่วนมิติการเมืองที่ พคท. ทิ้งไว้ก็มีโครงการที่จะให้สมาชิกหรือแนวร่วม พคท. ที่เคยจับอาวุธเข้าป่ากลับเข้ามาต่อสู้ในมิติทางการเมือง มีแนวคิดคือการพัฒนานำการเมือง มองผู้เห็นต่างที่เข้าป่าไปว่ามีความผิดก็จริง แต่ต้องได้รับการอภัยโทษ กลับเข้ามาพัฒนาบ้านเมืองด้วยการต่อสู้ในมิติการเมืองระบบรัฐสภา

กลุ่มผู้นำนักศึกษาที่เคยเข้าป่าไป บุคคลสำคัญที่กลับเข้าสู่เมืองแล้วเข้ามาต่อสู้ในยุคของ 14 ตุลาคม 2516 จึงพบว่าเป็นกลุ่มนำทางสังคมที่ใช้แนวคิด ทฤษฎี รวมถึงปฏิบัติตนมีวิถีชีวิตสอดคล้องกับตัวแบบการเคลื่อนไหวและนำสังคม มีการเคลื่อนไหวทางความคิดเพื่อแก้ปัญหาต่างๆ ของประเทศอย่างเป็นระบบ ได้รับการตอบรับจากสังคมไทยเป็นอย่างดี ต่างจากกลุ่มนักศึกษาและผู้เคลื่อนไหวทางสังคมในปัจจุบัน

กลุ่มเคลื่อนไหวทางสังคมในปัจจุบัน ถ้าหากมองกลับไปที่สำคัญได้แก่ กลุ่มเคลื่อนไหวทางการเมืองภายใต้บริบทเสื้อสีเหลือง-แดง ทางกลุ่มเสื้อแดงนั้นแกนนำสำคัญทางความคิดเป็นผู้ที่คล้ายกับนำทฤษฎีของ พคท. กลับเข้ามาเป็นแนวคิดหลักในการเคลื่อนไหว แต่มีข้อน่าสังเกตคือ แทนที่จะใช้ทฤษฎีที่ 2 กลุ่มแนวคิดทุนนิยมพึ่งพาด้วยพัฒนามาเป็นหลัก กลับย้อนยุคไปมองว่าสังคมไทยมีปัญหาเรื่องชนชั้น มีการแยกแยะ (Identify) ว่าสังคมมีชนชั้น “ไพร่” และชนชั้น “อำมาตย์” สร้างสภาวะแบ่งขั้ว (Dichotomy) ให้แก่สังคมและปลุกเร้าคนระดับล่างให้โจมตีอำมาตย์หรือเจ้า ซึ่งปรากฏการณ์ข้อเท็จจริงของสังคม จากกรณีของพรรคคอมมิวนิสต์ที่ต่อสู้กันมา จนเปลี่ยนแนวคิดไปสู่ยุคที่สองนั้น ยังไม่สามารถเอาชนะความตึงเครียดและการยอมรับในสถาบันของคนไทยได้เลย ดังนั้น ยิ่งเมื่อกลุ่มเสื้อแดงชูธงความคิดในการต่อสู้ที่ย้อนยุคเช่นนี้ แล้วไปทำพันธมิตร์กับกลุ่มทุนการเมือง ซึ่งมีกลุ่มเศรษฐกิจหลักอาศัยข้ออ่อนของวงการการเมืองไทย กล่าวคือ นำอำนาจเศรษฐกิจเข้าไปยึดอำนาจการเมือง แล้วสถาปนาพวกพ้องและตระกูลของตนเองเข้าไปมีตำแหน่งแห่งหนทุกที่ รวมถึงทำการฉ้อราษฎร์บังหลวง (Corruption) อย่างมโหฬาร การต่อสู้ทางความคิดเพื่อโน้มน้าวให้กลุ่มคนในสังคมยอมรับ จึงมีประสิทธิภาพกับกลุ่มที่ไม่วิเคราะห์หรือมีขีดความสามารถในการเรียนรู้ที่จะวิเคราะห์ยังอยู่ระดับต่ำ การเคลื่อนไหวจึงออกมาในลักษณะความเชื่อ ผสมผสานกับการใช้ความรุนแรง ส่วนกลุ่มคนที่ได้เปรียบกว่าในสังคมเช่นชนชั้นกลาง จึงไม่ยอมรับในแนวคิดและวิธีการเคลื่อนไหวก็ไปอยู่ฝั่งตรงข้าม

กลุ่มที่สองของการเคลื่อนไหวทางการเมืองในปัจจุบันเป็นกลุ่มชนที่วิเคราะห์สังคมตามแนวทางที่ตนเองถนัด เช่น ปฏิเสธระบบองค์กรและสถาบันของพระมหากษัตริย์ โจมตีเจ้า กลุ่มนี้เข้ามาทำงานทางการเมืองจับใจเด็กและเยาวชนในวัยศึกษาที่คิดว่าจะหาทางออกกับแนวทางการเคลื่อนไหวใหม่ ๆ ให้กับสังคมไทยหรือมองถึงอนาคตของกลุ่มใหม่น่าจะดีกว่าแนวคิดของกลุ่มเก่าดั้งเดิม หากแต่ระดับนำของกลุ่มกลับไม่ซื่อตรงทางการเมืองแบบประชาธิปไตยเมื่อลงมาเคลื่อนไหวทางการเมืองในระบบพรรคการเมือง แต่จริง ๆ แล้วกลับทำตัวเหมือนองค์กรเอกชนมาเล่นการเมือง

ปรากฏการณ์ในปัจจุบันจึงน่าเป็นห่วงมาก เพราะความเคลื่อนไหวของเด็กและเยาวชนรุ่นหลัง ๆ ที่มองปรากฏการณ์ทางการเมืองไทยในเชิงคุณภาพหรือเชิงการวิเคราะห์ปัญหาของสังคมนั้น เทียบไม่ได้กับกลุ่ม 14 ตุลา ระดับนำของ 14 ตุลา เป็นคนมีความรู้ความสามารถ มีทฤษฎี วิถีคิด และใช้คุณภาพทางความคิดนำการเคลื่อนไหว โน้มน้าวและวิเคราะห์ให้ประชาชนกลุ่มชนชั้นกลางเห็นปัญหาแล้วจึงเห็นพ้องที่จะเข้าร่วมการเคลื่อนไหวโดยไม่ใช้ความรุนแรง ตัวของผู้นำก็มีวิถีคิดและวิถีชีวิต (Way of life, Way of thinking) ตามตัวแบบที่เชื่อถือได้ ประกอบกับสองตัวแปรดังกล่าวมาแล้วในยุคเดิมสื่อใหม่ยังไม่ได้มีอิทธิพลมาก ความคิด การกระทำ คำพูดของผู้คนยังอยู่ในปัทมฐาน พุดกันเรื่องความถูกต้อง แต่สังคมไทยในปัจจุบันเป็นยุคที่สื่อใหม่มีอิทธิพล ปริมาณข่าวสารข้อมูลล้นเกินจนเข้าสู่การรับรู้ของผู้คนจนแยกไม่ออกว่า

ส่วนใดคือข้อเท็จจริง (Fact) ชาวใดเป็นชาวจริงหรือชาวใดเป็นชาวปลอม สิ่งที่จะจับใจได้ก็รู้ใหม่ในสังคมใหม่ จึงเป็นเรื่องเล่าที่เน้นเร้าอารมณ์ แบ่งข้างทางศีลธรรมชัดเจน ใช้ประทุษวาจาสร้างความเกลียดชังต่อฝ่ายตรงข้าม ดังนั้น เมื่อมองดูความเคลื่อนไหวล่าสุดในกรณีเดินสองด้าน กลุ่มที่จะเคลื่อนไหวมิติการเมืองก็ไม่กล้าออกมาหน้า หรือเปิดตัวเพราะต้องการลั่นเจ้าโดยอาศัยข้ออ้างว่าต้องการปฏิรูปสถาบัน แขนงหลักไม่ต้องการเสี่ยงมาตรการทางกฎหมาย จึงใช้วิธีนำโดยอาศัยสื่อใหม่แล้วอ้างว่าไม่มีแกนนำเพื่อปฏิเสธความรับผิดชอบทางกฎหมาย ส่วนกลุ่มเคลื่อนไหวอีกด้านเป็นกลุ่มใช้ความรุนแรงซึ่งเป็นผลพวงของการพัฒนาประเทศที่เหลื่อมล้ำ เสพยาเสพติด ละเมิดกฎหมาย ไม่ต้องมีปรีชาญาณ วิถีคิดการมองสังคมใด ๆ ทำความเคลื่อนไหวรุนแรงต่อเจ้าหน้าที่รัฐ จนแทบจะกล่าวได้ว่าเป็นกลุ่มกบฏไปแล้ว โอกาสที่จะเห็นสังคมเปลี่ยนแปลงไปสู่สิ่งที่ดีกว่าจึงน่าสงสัยมาก เมื่อเทียบกันระหว่างกลุ่มนำใน 14 ตุลาฯ กับกลุ่มนำในปัจจุบัน

บทสรุป

ความขัดแย้งในสังคมไทยในปัจจุบัน ประชาชนที่ค่อนข้างมีอายุจะไม่เชื่อสายตา หรือไม่เคียดเคียดคิดเลยว่า จะมีความเคลื่อนไหวของกลุ่มชนโดยเฉพาะเด็กรุ่นใหม่ออกมาเคลื่อนไหวถึงขั้นจะล้มล้างสถาบัน ซึ่งปรากฏการณ์ดังกล่าวสะท้อนตัวแปรปัญหาที่ผู้เขียนได้อธิบายมาตั้งแต่ต้นดังนี้

1. ในเชิงแนวคิดทฤษฎีการวิเคราะห์สังคมไทยดังได้กล่าวแล้ว พัฒนาการทางความคิดของกลุ่ม พคท. ที่มองเริ่มตั้งแต่ยุคแรกของอรุณฯ พรหมชมพู มองว่าวิถีการผลิตของไทยเป็นแบบกึ่งเมืองขึ้น กึ่งศักดินา หากต้องการเปลี่ยนแปลงต้องทำลายล้างจักรวรรดินิยมของทุนนอกและสถาบันพระมหากษัตริย์ เนื่องจากมีแนวคิดวิเคราะหเช่นนั้น อย่างไรก็ตาม แนวคิดนี้ถูกแนวคิดแนวที่สองของทรงชัย ณ ยะลา วิพากษ์ว่า วิถีการผลิตของเมืองไทยน่าจะเป็นทุนนิยมพึ่งพาต่อพัฒนา ซึ่งหมายความว่า หากต้องการปฏิวัติสังคมไทยกันเสียใหม่ต้องทำลายตัวแปรปัญหาสองตัวแปร ได้แก่ 1. ทุนนอก 2. ทุนใน ที่มีสภาพต่อพัฒนาและพึ่งพิงสัมพันธ์อยู่กับทุนนอก อย่างไรก็ตาม แนวทางการวิเคราะห์ดังกล่าวที่มีคุณูปการกับสังคมไทยกลับไม่ได้รับการนำมาศึกษา ต่อยอด หรือถกเถียงกันให้รู้แจ้งเห็นจริงในหมู่ผู้เคลื่อนไหวในสังคมและพรรคการเมืองที่ชูแนวคิดการเปลี่ยนแปลงสถาบัน ว่าปัญหาเชิงโครงสร้างของประเทศไทยเป็นปัญหาใดกันแน่ กลุ่มเคลื่อนไหวรุ่นหลังกลับใช้วิธีการลวก ๆ ย้อนยุคไปมองว่าเมืองไทยมีชนชั้น (กรณีกลุ่มนำของเสื้อแดง) หรือกลุ่มนักศึกษาและคนรุ่นใหม่ที่เคลื่อนไหวอยากล้มเจ้า ก็ไม่ได้แสดงแนวคิดทฤษฎีอะไร เช่นในยุค พคท. หรือยุค 14 ตุลาฯ หากแต่ใช้สำนวนโวหาร ความเชื่อ ความเกลียดชัง ผสมกับใช้สื่อใหม่ในการเผยแพร่แนวคิดระดมความเห็นจากคนที่มีความอ่อนทางการเมืองการวิเคราะห์ ทำให้สังคมไทยค่อนข้างจะเกิดความขัดแย้งทางความคิดระหว่างประชาชนที่ยังมองสถาบันในภาพบวกกับกลุ่มใหม่ที่ใช้แนวทางวิเคราะห์ว่า “สถาบัน” เป็นปัญหาของสังคมไทย

2. ข้อเท็จจริงของการพัฒนาที่ผิดพลาดล้มเหลว แสดงอิทธิฤทธิ์ให้เห็นความต่างของเมืองและชนบท ของกลุ่มโครงสร้างเศรษฐกิจสังคมที่ได้เปรียบทั้งในเมืองและในชนบทเอง เราจะเห็นว่าการศึกษาคควรสร้างให้เกิดความเท่าเทียมกับชนทุกกลุ่ม แต่โครงสร้างอำนาจทางด้านเศรษฐกิจที่เหลื่อมล้ำนี้ ทำอย่างไรรัฐก็ไม่สามารถสร้างความเท่าเทียมด้านการศึกษาระหว่างคนที่ได้เปรียบทางเศรษฐกิจกับคนยากคนจน ดังนั้น การเลื่อนฐานะทางสังคมด้วยการศึกษาจึงอยู่บนเงื่อนไขความแตกต่างทางชนชั้นดังที่กล่าวมาแล้ว

การวิเคราะห์การเคลื่อนไหวของกลุ่มในปัจจุบันนี้ พอจะจำแนกได้เป็นสองกลุ่ม ได้แก่ กลุ่มแรกคือกลุ่มนักศึกษา เราจะพบว่า ระดับนำของขบวนการของนักศึกษา หากวิเคราะห์ทางด้านเศรษฐกิจสังคมสาขาที่ศึกษา เราจะไม่พบลูกของชนชั้นกลางเข้ามาเป็นกลุ่มนำเท่าใดนัก ในทางตรงกันข้าม เราจะพบข้ออ่อนของโครงสร้างเชิงอำนาจที่ว่า กลุ่มนำบางครั้งเป็นเด็กจากชนบทที่ต้องการเลื่อนฐานะทางสังคมด้วยการศึกษา พ่อแม่จึงส่งเข้ามาอยู่หอพักในเมือง ระดับการรับรู้ทางทฤษฎียังจำกัด ไปไม่ถึงการวิเคราะห์สาเหตุแห่งปัญหาความขัดแย้งที่แท้จริงของสังคมไทยว่าอยู่ที่ประเด็นใด แต่ทั้งหมดก็ยังเป็นวัยนักศึกษาระดับมัธยมปลายและระดับมหาวิทยาลัยชั้นต้น รวมถึงสาขาที่เรียนก็มีข้อจำกัด นักศึกษากลุ่มเหล่านี้จึงต้องโอกาสและยังเรียนไม่ถึงขั้นที่จะวิเคราะห์ว่าปัญหาหลักเชิงโครงสร้างของสังคมไทยคืออะไรกันแน่ จึงเลือกที่จะเชื่อหรืออาศัยอยู่ภายใต้อิทธิพลของแนวคิดจากอาจารย์กลุ่มที่มีอคติกับเจ้า และหลงใหลอยู่กับข้อความในเรื่องเล่าที่ถูกส่งมาจากสื่อใหม่ โดยอาจารย์ที่สร้างกระแสได้ดี จับใจกลุ่มเป้าหมาย การไม่สามารถวิเคราะห์ปัญหานี้ เห็นชัดเจนว่าแตกต่างจากลักษณะการนำของกลุ่ม 14 ตุลาฯ ที่มีความชัดเจนในบริบทการวิเคราะห์เสนอทางเลือกในการแก้ปัญหาอย่างชัดเจน และมีวิถีชีวิตวิถีชีวิตที่สอดคล้องกับแนวทางการวิเคราะห์ เช่น อดีตกลุ่มนำอย่าง ธีรยุทธ บุญมี เคยวิเคราะห์ปัญหาทุนนิยมจากต่างประเทศ (ญี่ปุ่น) ก็พากันเคลื่อนไหวอย่างเป็นระบบเพื่อต่อต้านความเป็นทุนนิยมเหล่านั้น และตัวกลุ่มนำเองก็มีวิถีชีวิตเช่นนั้นด้วย ไม่แปลกแยกระหว่างการกระทำกับการเคลื่อนไหว

กลุ่มที่สอง กลุ่มรุนแรง การเคลื่อนไหวครั้งนี้ กลุ่มรุนแรงที่มีพื้นที่เคลื่อนไหวบริเวณแยกดินแดง การเคลื่อนไหวส่วนนี้แสดงให้เห็นว่าเป็นบุตรหลานของชนชั้นกลางและเป็นผู้ถูกทอดทิ้ง เสียเปรียบในสังคมเป็นผลพวงจากการพัฒนาที่ผิดพลาดของรัฐ เมื่อประสบปัญหาโรค COVID-19 กลุ่มนี้หารายได้แบบรายวันเมื่อมีหนทางหารายได้ แม้จะผิดกฎหมายไปบ้างก็เลือกที่จะทำ โดยไม่ได้มีวิถีชีวิตวิเคราะห์อย่างกลุ่มแรก ทำให้ถูกจัดตั้งอย่างเป็นระบบ ใช้ความรุนแรงเป็นหลัก เต็มไปด้วยความเกลียดชังระบบและสังคม ผู้ที่ประสบความสำเร็จในอาชีพหรือมีฐานะดีกว่า กลุ่มเหล่านี้พบได้บ่อย ๆ ในสังคมทุนนิยมที่มีการพัฒนาผิดพลาดปล่อยกลุ่มเสียเปรียบให้เผชิญชะตากรรมในเมืองจนได้ผลลัพธ์แบบที่เห็น

3. การเมืองไทยในระบอบรัฐสภาไม่ใช่ทางออกของปัญหาความขัดแย้งที่ดำรงอยู่ อันเนื่องมาจากการพัฒนาเชิงโครงสร้างอำนาจของรัฐไทย ทำให้การเมืองไทยตกอยู่ภายใต้บริบทที่กลุ่มเศรษฐกิจใช้อำนาจทางเศรษฐกิจเข้าไปแผ้วทางมีอำนาจทางการเมือง เช่น ใช้เศรษฐกิจไปซื้อเสียง หรือมีอำนาจเศรษฐกิจแล้วเข้าไปเป็นเจ้าของพรรค ซึ่งแตกต่างจากแนวทางสากล ในต่างประเทศที่ระบบการเมืองเข้มแข็ง พรรคการเมืองจะเป็นที่รวมของฝ่ายทางความคิด เช่น กรณีเยอรมัน

คนรักสิ่งแวดล้อมจะรวมตัวแบบไม่เป็นทางการแล้วจดทะเบียนเป็นทางการชื่อพรรค Green คนที่รักการพัฒนาเชิงเสรีนิยม ก็เป็น CDU คนรักการพัฒนาเชิงสังคมก็จะเป็นพรรค SPD กลไกในพรรคเป็นประชาธิปไตยทุกกระเปียดนี้ เช่น ไม่มีใครเป็นเจ้าของพรรค ทุกคนมีสิทธิมีเสียงเท่ากันหมด การจะเลือกตัวแทนเป็นหัวหน้าพรรคจะต้องเลือกจากเขตพื้นที่ที่อยู่ล่างสุดไปถึงข้างบนสุด สมาชิกพรรคเป็นคนโหวตลงคะแนนและมีกลไกห้ามไม่ให้ใครเป็นหัวหน้าพรรคเกินสองสมัย รวมถึงมีกลไกทำให้กลุ่มทุนไม่สามารถใช้เงินแผ้วถางมาเป็นลูกพี่ในพรรคการเมืองได้เหมือนของไทย ดังนั้น การเมืองวันนี้ของไทยจึงไม่สามารถแก้ปัญหาวิกฤตในสังคมไทยได้ เพราะมีแต่กลุ่มที่ชนะได้ครองอำนาจรัฐ กับกลุ่มที่พยายามล้มพวกชนะและอยากเป็นรัฐบาลเสียเอง และเมื่อได้เป็นแล้วก็คอร์รัปชันกันมโหฬารจนชาวบ้านเอือมระอา ไม่ได้ต้องการแก้ไขปัญหาที่แท้จริงให้กับผู้คนและสังคม คำนึงถึงแต่ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจและคะแนนเสียงเพื่อการเมืองของตนเอง

ลักษณะการเมืองเช่นนี้ ไม่ใช่การเมืองแบบประชาธิปไตยในระบบตัวแทน เวทีทางการเมืองจึงไม่สามารถแก้ปัญหาความขัดแย้งในสังคมได้ เราจึงไม่แปลกใจเลยที่เราจะเห็นว่าฝ่ายค้านที่อยากขับไล่รัฐบาลเพื่อไปเป็นรัฐบาลเสียเอง กลับไปเชียร์กลุ่มเคลื่อนไหวเดินขบวนที่ใช้ความรุนแรง ไม่มีใครเลยที่จะบอกว่าการเคลื่อนไหวนี้ละเมิดกฎหมาย ละเมิดสิทธิมนุษยชน ใช้ความรุนแรง ใช้ระเบิด ซึ่งเป็นข้อเท็จจริงด้านหนึ่งซึ่งก้าวข้ามการเคลื่อนไหวทางการเมืองแบบสันติไปสู่ลาลาจลกันแล้ว กลุ่มนี้จะพูดข้อเท็จจริงด้านเดียวว่าตำรวจปราบปรามโดยใช้ความรุนแรง ทั้งที่ไม่ใช่ข้อเท็จจริงทั้งหมด บางครั้งนักการเมืองฝ่ายที่ไม่ใช่รัฐบาลก็เคลื่อนไหวออกไปให้การประกันตัวกับผู้ที่ทำความผิด โดยไม่ได้ดูว่ามีพื้นฐานการกระทำผิดแบบละเมิดกฎหมายหรือเป็นผู้ที่เป็นเหยื่อจากการกระทำของตำรวจ

4. ภาพกว้างของสื่อไทยดังที่อธิบายมาแล้วก็คือ สื่อไทยอยู่ในระบบทุนนิยมเต็มรูป เพราะรัฐมองเห็นสื่อเป็นขมหวานสร้างรายได้ให้รัฐด้วยมีกฎหมายถือทางว่า ถ้าจะทำกิจการต้องเข้าประมูลและจ่ายเงินค่าต่งให้รัฐสูงลิ่ว พัฒนาการของสื่อไทยวันนี้ เดิมมีโทรทัศน์แค่ 3-4 ช่อง ก็ยังแบ่งรายได้ลงตัวแต่มาทุกวันนี้มี 24 ช่อง รายได้ก็น้อย มีค่าใช้จ่ายสูง รวมถึงยังถูกสื่อใหม่แย่งผู้ชมและแย่งค่าโฆษณาที่ควรจะได้ สภาพของสื่อจึงอยู่ในภาวะที่อันตรายมาก ดังที่กล่าวไว้ในบทความแล้ว สื่อจึงมุ่งหาทางรอดด้วยการเสนอสิ่งที่คนในสังคมอยากดูหรืออยากชม (ได้ด้วยการวัดสถิติการรับชมเชิงธุรกิจ) แต่จะไม่เสนอสิ่งที่ประชาชนควรจะได้ เพราะไม่ตอบสนองผลกำไรทางธุรกิจ อีกปัญหาหนึ่งก็คือ คนไทยสังคมไทยไม่รู้เลยว่าในประเทศอื่น ๆ ที่สื่อเจริญก้าวหน้า เขาอยู่ในระบบที่ไม่ใช่ทุนนิยม เช่น ถ้าไปไกลสุดมุมหนึ่งก็คือประชาชนต้องมีส่วนร่วมในการจ่ายค่าดูโทรทัศน์ กรณีเยอรมัน ใครมีโทรทัศน์หนึ่งเครื่องต้องจ่ายเงินเข้าส่วนกลาง 15 ยูโร เพื่อ กสทช. เยอรมันจะได้นำเงินจำนวนนี้ไปสนับสนุนการทำอาหารรายการที่ประชาชนควรดูแต่ไม่อยู่ในระบบการตลาด เช่น รายการประวัติศาสตร์ รายการปลูกใจรักชาติ รายการปรัชญา เพลงคลาสสิก เป็นต้น ซึ่งสังคมไทยมองไม่ออกจึงเหมือนบังคับสื่อให้จ่ายเงินให้รัฐในอัตราสูง โดยที่ต้องหารายได้เองจากการโฆษณา ในขณะที่ต้องแบกรับความคาดหวังของสังคมในแง่ของคุณภาพเนื้อหาอีกด้วย การจะกะเกณฑ์ให้สื่อสามารถเป็นได้ทั้งแหล่งรายได้ของรัฐและนำเสนอเนื้อหาที่มีคุณภาพโดยไม่เน้นผลกำไรย่อมเป็นไปไม่ได้ ดังนั้น การจะแก้ไขปัญหาเรื่องคุณภาพการนำเสนอของสื่อจึงจำเป็นต้องได้รับการสนับสนุนจากรัฐ

ข้อเสนอแนะ

ด้วยทระศนะของผู้เขียนประกอบกับข้อวิเคราะห์ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ผู้เขียนจึงเห็นว่ารัฐอาจแก้ไขปัญหาลให้ทุเลาเบาบางลงได้ โดยมีแนวทางดังนี้

ประการแรก ต้องพัฒนาระบบสื่อในปัจจุบันเสียใหม่ ทั้งนี้ รัฐและสื่ออาจจะต้องหาทางออกร่วมกัน ไม่ใช่เป็นระบบคูปริทั้งหมด อย่างไรก็ตาม หากประเทศไทยยังไม่พร้อมที่จะให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการออกค่าใช้จ่ายในการสร้างสรรค์สื่ออย่างเต็มรูปแบบร้อยละ 100 ก็อาจจะต้องใช้วิธีค่อยเป็นค่อยไป โดยให้รัฐเป็นผู้สนับสนุนสื่อในแบบเดียวกับที่สนับสนุนสถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอส สื่อจึงจะอยู่รอดโดยที่ยังคงสามารถรักษาคุณภาพไว้ได้

ประการที่สอง การแก้ปัญหาปรัชญาแนวคิดในการพัฒนาประเทศ รัฐต้องสลายความเหลื่อมล้ำในเชิงโครงสร้าง เช่น ด้านเศรษฐกิจ ในประเด็นดังกล่าวรัฐบาลนี้ได้ดำเนินการไปในระดับหนึ่งแล้ว เช่น มีการออกกฎหมายเกี่ยวกับภาษีมรดก แต่ความเท่าเทียมทางเศรษฐกิจจะเกิดขึ้นได้ต้องมีกรปฏิรูปที่ดิน ปฏิรูปโครงสร้างภาษี ออกกฎหมาย Anti-trust law ที่ขจัดความเหลื่อมล้ำเชิงโครงสร้างอย่างแท้จริง รวมถึงต้องมีการสนับสนุนให้คนที่มีความต่างทางเศรษฐกิจ สามารถเข้าถึงกระบวนการการศึกษาอย่างจริงจัง และเต็มรูปแบบ ถ้ามีความสามารถในการแก้ปัญหาเชิงโครงสร้าง ก็จะทำให้การเลื่อนฐานะทางสังคมของคนเป็นไปได้มากขึ้น มีประชากรที่ถูกกระบบทิ้งไว้ข้างหลังจำนวนน้อยลงไปในจนถึงไม่มีในที่สุด

ประการที่สาม ต้องพัฒนาระบบพรรคการเมือง เริ่มไปที่ระบบพรรค กล่าวคือพรรคการเมืองต้องเกิดจากผู้ที่มีอุดมการณ์ร่วมกัน (Common ideology) และมีผลประโยชน์ร่วมกัน (Common interest) เข้ามาร่วมกันจัดตั้งเป็นพรรคการเมือง มิใช่เกิดจากการให้ค่าตอบแทนเป็นทรัพย์สิน หรือผลประโยชน์ ในลักษณะว่าจ้าง รวมทั้งเมื่อจัดตั้งเป็นพรรคการเมืองแล้ว กระบวนการแต่งตั้งหัวหน้าพรรคการเมืองหรือการได้มาซึ่งบัญชีรายชื่อภายในพรรค ก็ควรต้องเกิดจากเจตจำนงร่วมกันของสมาชิกในพรรค ดังนี้ พรรคการเมืองจึงจะสามารถเติมเต็มบทบาทหน้าที่ในฐานะกลไกการแสวงหาเจตจำนงร่วมของประชาชนและเป็นตัวแทนผู้รักษาผลประโยชน์ของประชาชนได้อย่างแท้จริง

ประการที่สี่ ผู้เขียนหวังว่าเมื่อสภาพการแข่งขันน้อยลงและได้รับการสนับสนุนจากรัฐแล้ว มาตรฐานโดยรวมของสื่อจะดีขึ้น ทั้งนี้ ในปัจจุบันสื่อหลักในประเทศไทยก็มีระยะเวลาตามใบอนุญาตเหลือน้อยลงเรื่อยๆ องค์กรกำกับดูแลสื่อเองก็อาจต้องพิจารณาออกใบอนุญาตที่มีระยะเวลานานขึ้นในการต่อใบอนุญาตครั้งต่อ ๆ ไป โดยคำนึงถึงระยะเวลาคืนทุนตามสมควรโดยที่ไม่เป็นภาระด้านค่าใช้จ่ายแก่ผู้ประกอบการในวงการสื่อมากจนเกินไปนัก

บรรณานุกรม

- ทรงชัย ณ ยะลา. (2524). ปัญหาการศึกษาวิถีการผลิตของไทยอันเนื่องมาจากทฤษฎี "กึ่งเมืองขึ้น-กึ่งศักดินา". จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พิรพัฒน์ ตันทวนิช. (2561, 5 มิถุนายน). ย้อนอดีต "พรีเมียมข้าว" ปฐมบทของการกดขี่ชาวนา. Themomentum. <https://themomentum.co/rice-premium-policy-thailand/>
- มุกิตา เจริญสุข. (2562) แนวร่วมของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย พ.ศ. 2515-2525. DSpace at Silpakorn University. <http://ithesis-ir.su.ac.th/dspace/bitstream/123456789/2589/1/58205208.pdf>
- สุดารัตน์ ดิษยวรรณะ จันทราวัฒนากุล. (2551). สื่อปาปารัสซี่: วารสารศาสตร์แนวเมโลดราม่า Paparazzi Media: Melodrama Journalism. *BU Academic Review*, 7(1), https://www.bu.ac.th/knowledgecenter/epaper/jan_june2008/
- องค์ประกอบของศิลปะการแสดงและศิลปะการแสดงในชีวิตประจำวัน. (2560). คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา. <https://skruart.skru.ac.th/2017/files/docs/53.pdf>
- Eckersley, M. (2014, October 7). *Melodrama*. A Matter of Style. <http://theatrestyles.blogspot.com/2014/10/melodrama.html>
- Explained: What is False Information (Fake News)?*. (2018, June 21). Webwise. <https://www.webwise.ie/teachers/what-is-fake-news/>